

”Samtalet har en helande funktion”

En kvalitativ studie om gymnasiekuratorns arbete och deras syn på dagens ungdomsproblematik

Mia Sundkvist

Examensarbete för socionom(YH)-examen

Utbildningsprogrammet för sociala området

Vasa 2017

EXAMENSARBETE

Författare: Mia Sundkvist
Utbildning och ort: Socionom, Vasa
Inriktning/alternativ/Fördjupning: Familjearbete
Handledare: Susanne Jungerstam & Ralf Lillbacka

Titel: "Samtalet har en helande funktion"

- En kvalitativ studie om gymnasiekuratorns arbete och deras syn på dagens ungdomsproblematik

Datum	Sidantal	Bilagor
-------	----------	---------

Abstrakt

Syftet med detta lärdomsprov är att granska kuratorns roll i gymnasiet samt att få en fördjupad insikt i hurdan problematik som finns bland ungdomar idag. De centrala frågeställningarna är: Hur kan skolkuratorn i gymnasiet stöda de studerande? För vilka orsaker uppsöker studerande kuratorn? Upplever skolkuratorer att ungdomars psykiska hälsa har blivit sämre?

I den teoretiska delen redogörs för hur yrket skolkurator är utformat och vad som ingår i det praktiska arbetet som kurator. Här beskrivs även några av de vanligaste problemen som ungdomar kan komma i kontakt med samt en översikt över ungdomars psykiska hälsa.

Jag genomförde fyra kvalitativa intervjuer med gymnasiekuratorer, två respondenter arbetar i Österbotten och två i Stockholms län. I studien framkom att ångest, stress, depression och utbrändhet är den vanligaste problematiken bland unga idag. Respondenterna är eniga om att ungdomars psykiska hälsa är dålig men de anser att det är svårt att säga om den försämrats eller om svaret ligger i att vi pratar mera om den psykiska ohälsan idag. Resultaten visar också att de individuella samtalen med studeranden är det bästa sättet att ge stöd från kuratorernas sida.

Språk: Svenska Nyckelord: Ungdom, psykisk hälsa, kurator,
Ungdomsproblematik, stöd

BACHELOR'S THESIS

Author: Mia Sundkvist
Degree Programme: Social Welfare, Vasa
Specialization: Family welfare and methodology
Supervisors: Susanne Jungerstam & Ralf Lillbacka

Title: ``The conversation has a healing function``

- - A qualitative study of the high school counselor's work and her view on today's problems among adolescents

Date	Number of pages	Appendices
------	-----------------	------------

Abstract

The purpose of this thesis is to examine the counselor's role in secondary school and to get a wider insight in what kind of problems there are among the youths today. The key issues in this thesis are: How can the counselor in a secondary school support the students? What are the reasons that the students turn to the counselor? Have the school counselor's seen an increased amount of mental health issues among adolescents?

In the theoretical part of this thesis I describe how the profession as a counselor is structured and whats included in the practical work as a counselor. An overview of adolescents mental health, as well as the most common problems they face, is also described here.

Qualitative interviews has been used in this study and four counselors who works in secondary schools was interviewed. Two respondents works in Ostrobotnia and two in Stockholm county. The study shows that anxiety, stress, depression and exhaustion are the most common problems among adolescents today. The respondents agree that the mental health among adolescents is bad but they also say that it's hard to tell if it has gotten worse or if the answer is that we talk a lot more about mental illness today. The results aslo show that the individual conversations with the students is the best way for a counselor to give support.

Language: Swedish Key words: adolescents, mental health, counselor, anxiety, support

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	1
2	Syfte och Problematisering	1
3	Yrket skolkurator	2
3.1	Skolkuratorns historia.....	2
3.2	Syftet med skolkurator yrket.....	4
3.3	Lagar och styrdokument.....	5
4	Skolkuratorns praktiska arbete.....	6
4.1	Samarbete	6
4.2	Stöd och vägledning	7
4.2.1	Teorier	8
4.2.2	Metoder	9
4.3	Preventivt arbete.....	10
5	Kuratorns klienter: ungdomarna	10
5.1	Problematik bland ungdomar	13
5.1.1	Mobbning.....	13
5.1.2	Alkohol & narkotika.....	14
5.1.3	Ätstörningar.....	15
5.1.4	Självskadebeteende	16
5.2	Ungdomars psykiska hälsa	17
6	Sammanfattning av teoridelen.....	18
7	Metod och tillvägagångssätt.....	19
7.1	Kvalitativ forskning.....	19
7.2	Intervju.....	19
7.3	Tillvägagångssätt.....	20
8	Resultatredovisning.....	21
8.1	Sämre psykisk hälsa?	21
8.2	Problematik bland ungdomarna	21
8.2.1	Mobbning.....	22
8.2.2	Alkohol.....	22
8.2.3	Droger	23
8.2.4	Ätstörningar.....	23
8.2.5	Självskadebeteende	24
8.2.6	Rasism & extremism.....	24
8.2.7	Ångest, depression, utbrändhet & stress.....	24
8.2.8	Övrig problematik	25
8.3	Hur stöder kuratorn ungdomarna?.....	26

8.4	Preventivt arbete och förbättringsförslag.....	27
8.5	Samarbete	29
8.6	Barnskyddsanmälningar	30
9	Slutdiskussion och kritisk granskning	30
10	Källförteckning	34

1 Inledning

Ungdomen är en turbulent tid då mycket händer i utveckling, privatliv och socialt sett. Denna tid blir inte sällan ihågkommen som en stor berg- och dalbana. Att ungdomen är full av självutveckling kombinerat med hormoner är inget nytt men idag säger undersökningar i både Finland och Sverige att ungdomar mår allt sämre mentalt. Om man jämför detta med berg- och dalbanan kan man säga att dalarna har blivit djupare och svårare att ta sig upp ur. Folkhälsomyndigheten (2014) i Sverige uppger att 57% av 15 åriga flickor har psykosomatiska besvär så som huvudvärk. Däremot säger en välfärdsundersökning i Jakobstadsregionen från 2014 att psykisk ohälsa inte nödvändigtvis har ökat men att de som mår dåligt idag mår mycket dåligt. Fokusen i mitt arbete kommer att ligga på psykisk ohälsa bland gymnasiestuderanden och omfattar därför inte alla ungdomar.

I denna studie vill jag se närmare på vilken sorts problematik som finns bland ungdomar i gymnasiet och hur skolkuratorn kan stöda de studerande. Detta kommer att studeras med stöd av kuratorers erfarenheter och kunskap.

Jag går närmare in på kuratorns arbete, arbetsmetoder och arbetsuppgifter, exempelvis hur samarbetet till olika instanser fungerar, hur de genomför preventivt arbete på skolan och hur de dagligen samtalar med ungdomarna. Jag reflekterar även över om det är någon speciell problematik som ökat/minskat avsevärt under senare tid.

Jag kommer att intervjua kuratorer från både Sverige (Stockholms län) och Finland (Österbotten) för att samtidigt kunna lyfta fram om det finns skillnader i hur kuratorn jobbar, på basen av vad som framkommer i intervjuerna. En teoretisk detalj jämförelse kommer dock inte att göras i detta arbete. Jag har genom socionomstudierna haft klart att jag vill jobba med ungdomar som klienter och kuratoryrket har blivit allt mer intressant, därför har jag valt detta ämne för studien. Denna studie ger en bred bild av problematiken bland dagens ungdomar samt av kuratorns professionella arbete på gymnasiet. Studien är ett försök att förstå hur man som kurator kan stöda studerandes psykiska hälsa genom gymnasiet.

2 Syfte och Problematisering

Syftet med mitt lärodsprov är att granska kuratorns roll i gymnasiet och reflektera över dagens ungdomsproblematik. Jag kommer inte att granska kuratorns roll i grundskolan eller yrkeshögskolor eftersom jag valt att koncentrera mig på ungdomar i gymnasiet för att

begränsa studien. Jag har valt att begränsa mig till ungdomar på grund av mitt personliga intresse att jobba inom ungdomsarbete i framtiden samt att jag har varit på praktikplatser som öppnat intresse för ämnet ungdomars psykiska hälsa.

Centrala frågeställningar som jag har för avsikt att undersöka är:

- Hur kan skolkuratoren i gymnasiet stöda de studerande?
- För vilka orsaker uppsöker studerande kuratorn?
- Upplever skolkuratorer att ungdomars psykiska hälsa har blivit sämre?

Jag kommer inte att undersöka grundligare ungdomars psykiska hälsa eftersom det kräver mycket mer forskning och tid. Jag kommer dock att se på orsakerna till varför studerandena uppsöker kuratorn och då kommer en del av den psykiska ohälsan tas upp, men inte som forskningsobjekt.

3 Yrket skolkurator

I detta kapitel ser jag på skolkuratorns uppkomst, bakgrund och utveckling fram till idag. Jag beskriver hur yrket och arbetsmetoderna utvecklats på basen av lagstiftningen. Genom att granska dessa lagar kan man se hur utvecklingen framskridit. Vidare ser jag på syftet med yrket skolkurator, vad strävar man efter när man jobbar som kurator i skolan? Slutligen går jag igenom lagar och styrdokument som bygger upp och ramar in yrket som skolkurator.

3.1 Skolkuratorns historia

De första skolkuratorerna eller sociala kuratorer som de då kallades kom i Sverige på 1940-talet. Den här tiden var det barnens fysiska välmående som var centralt, krigstiden var över men fattigdomen, specifikt då barnfattigdomen syntes i skolorna. Vid den här tiden ökade också förståelsen av den psykiska och sociala hälsan samtidigt som välfärdsstaten byggdes upp. Dessa är några av de resonemang som man antar att byggde upp idén om den "sociala kuratorn". (Isaksson och Larsson 2011, s. 5.)

I Början var arbetsuppgiften för kuratorn att stöda hjälpskoleelever efter avslutad skolgång, detta var elever som varit i behov av extra stöd. Man hade lagt märke till flera olika sorters problematik som uppstod för denna grupp när skolan avklarats. Kuratorns roll var här att ge

råd om vidareutbildningar och ge praktisk hjälp med exempelvis blanketter och besök hos arbetsförmedlingen. Man märkte snart hur problematiken minskade drastiskt och kuratorn anställdes då också under skolans gång istället för endast efteråt. (Statens Offentliga Utredningar 1947:11, hädanefter SOU 1947: 11, s.35–38)

Kuratorns arbete med yngre barn t.ex. i folkskolan hade helt andra uppgifter. Där fokuserade kuratorn på barnets sociala förhållanden och hen fungerade som en länk mellan barnavårdsnämnden och skolan. Till arbetsuppgifterna hörde hembesök, rådgivning om allt från fostran till studier samt att hen vid behov skulle utreda hemförhållanden och skriva rapporter till barnavårdsnämnden (SOU 1947:11, 38–39). Vid den här tiden var det oklart vem som skulle arbeta som kurator, ett förslag var att lärare skulle ta på sig ansvaret. Man debatterade även fram och tillbaka om utbildningens grund behövde vara psykologisk, pedagogisk eller social. (Lundin et al. 2009. s.11–15)

Från 1970-talet har det i Sverige varit socionomexamen som krävts för att jobba som kurator. Ungefär runt samma tidpunkt så överlades studie- och yrkesvägledningen till en annan yrkesroll på skolan och arbetsuppgifterna började allt mer lika de nuvarande (SOU 2000:19, 53). Idag ingår skolkuratorn i skolans elevhälsoverk tillsammans med annan personal för att trygga elevernas hälsa. Sådär skrivs i det i skollagen:

Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. För elevhälsans medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator (Prop. 2009/10:165, 276).

I detta arbete kommer jag specifikt att behandla skolkuratorns roll i gymnasiet men kuratorer finns även på andra ställen i samhället. Inom hälso- och sjukvården har kuratorer jobbat sedan början på 1900-talet med att se till patienters rättigheter och intressen. I början fick man kurators behörighet genom att delta på en föreläsning vilket senare övergick till en kurs och idag är det socionomexamen som gäller för att få denna behörighet. (Lundin et al. 2009. s.11–15)

Den svenska kuratorsföreningen bildades 1944 med syfte att föra kuratorers talan, sprida information, utveckla yrket samt ett forum för diskussion gällande berörda ämnen.

3.2 Syftet med skolkurator yrket

Utgående från lagen om elevernas rätt till elevhälsa är det krav på att varje skola från förskola upp till gymnasium ska ha ett elevhälsoteam. Elevhälsoteamet består av skolsköterska, skolläkare, kurator, psykolog och specialpedagogisk personal. Teamet ska tillsammans jobba mot en skolmiljö som underlättar lärande, utveckling och hälsa. (skolverket, u.å.)

Skolkuratorns roll i teamet är att fokusera på de psykosociala frågorna i skolan, vilket betyder att man ser till eleven som helhet inkluderat upplevelser, sociala förhållanden och handlande. Denna helhetsbild som kuratorn har är underlättande och nödvändig för att få goda resultat. (Ollmark, 2014)

Akademikerförbundet SSR har utformat en policy för skolkuratorer där de beskriver målen för kuratorns arbete:

- Tillföra kunskap och medvetande om socialt arbete.
- arbeta psykosocialt och socialt i fyra olika nivåer, individ-, grupp, organisations- och samhällsnivå.
- Arbeta för att öka skolmotivationen och därmed också höja resultaten.
- "fånga upp" barn och unga som finns i socialt utsatta situationer eller väcker misstanke om psykisk ohälsa.
- Kuratorn ska agera som en förebild för hur man ska handla i sociala situationer.
- Hjälpa till att grundligt kartlägga elever med specialbehov och se till så att de får det stöd som behövs.
- Ge individuellt stöd till elever som behöver och samarbeta med de verksamheter som behövs för att få bästa möjliga resultat.
- Motarbeta mobbning, kränkning, ohälsa, diskriminering och trakasserier på skolan.
- Samarbeta med andra instanser gällande preventivt arbete.
- Utarbeta en katastrof- och krisberedskap tillsammans med övrig personal.

3.3 Lagar och styrdokument

Jag kommer här att ta upp de mest relevanta lagarna förutom grundlagarna för de som jobbar som skolkuratorer. Eftersom att intervjuerna är med både svenska och finska kuratorer så vill jag här ta upp lagstiftning som berör kuratorsarbetet i båda länderna. I Finland är det Lagen om elev- och studerandevård som behandlar elevernas hälsa i skolan. Lagens syfte är att främja hälsan, välbefinnandet och inläring samt att stödja de elever som är i behov av stöd. Här är ett utdrag från denna lag som nämner den viktiga punkten **tillräckligt** stöd:

''Utifrån en bedömning av elevhälsans psykolog eller kurator har den studerande rätt att få tillräckligt stöd och tillräcklig handledning för att problem relaterade till hans eller hennes studier och utveckling ska kunna förebyggas och övervinnas. Vid behov ska den studerande hänvisas till andra elevhälsotjänster och annan verksamhet som stöder barn och unga i behov av särskilt stöd. '' (Lagen om elev- och studerandevård, 30.12.2013/1287. §15)

Socialvårdslagen innefattar alla de instanser som producerar någon form av socialservice. Som en yrkesutbildad person inom social- och hälsovården (dit kuratorn tillhör) så är man skyldig att informera om och hjälpa till att söka socialvård när det finns behov. Om klienten inte själv kan ansvara för sin säkerhet och omsorg är kuratorn skyldig att göra en anmälan om behov av socialvård, detta görs trots sekretessbestämmelserna. (30.12.2014/1301, §35) Lagen om klienthandlingar i socialvården behandlar dokumentationen inom socialvården och strävar till en korrekt skötsel av klienthandlingarna. (20.3.2015/254, §1)

Det finns också lagar som inte är direkt sammankopplade till kuratorsyrket men som är nödvändiga att kunna ta fram vid behov. Exempelvis lagen om yrkesutbildad personal inom socialvården (26.6.2015/817), Lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (22.9.2000/812), Barnskyddslagen (13.4.2007/417), Mentalvårdslagen (14.12.1990/1116), lag om missbrukarvård (17.1.1986/41) m.fl.

I Sverige är de centrala lagarna: barn- och elevskyddslagen (skolverket, 2009), lag med särskilda bestämmelser om vård av unga (1990:52) och lag om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever (2006:67). Även om lagarna heter lite annat så är innehållet likt de finska.

Förutom lagar så kan nämnas FN:s konvention om barnets rättigheter (1989) som framhåller alla barns lika rättigheter och att barnets bästa alltid ska beaktas vid beslut. Konventionen visar på en tydlig värdegrund som alla som arbetar med barn behöver ha. Arbetet som kurator

kan också till viss del variera beroende på läroplaner och kommunala eller statliga projekt som är aktuella.

4 Skolkuratorns praktiska arbete

Detta kapitel handlar om vad en kurator i ett gymnasium specifikt har för arbetsuppgifter. I stort sett kan man dela in arbetet i tre delar: samarbete, stöd och vägledning samt preventivt arbete. Alla kuratorer jobbar enligt deras förutsättningar och idag har ofta samma kurator flera skolor vilket gör att det handlar om prioriteringar vilka av dessa områden som blir betonade. Vi ser också närmare på hur kuratorn jobbar på de olika nivåerna individ-, grupp och organisationsnivå samt går närmare in på metoder och arbetssätt som används för att stöda elevhälsan.

4.1 Samarbete

Man kan säga att skolkuratorn är som en spindel i nätet på grund av den ständiga växelverkan som sker. Internt på skolan så samarbetar kuratorn ständigt med övrig personal inom elevvårdsteamet för att trygga elevhälsan. Elevhälsan i sin tur samverkar med både skolledningen och lärarna på skolan. Utan samverkan inom skolan är det svårt att nå målen med en trivsamt skolmiljö där utveckling och inläring står i fokus. Skolans personal behöver ha inställningen att de är där för elevernas bästa vilket också gör att man tar tag i problem och är uppmärksam för riskbeteende och övrig problematik. Att uppmärksamma att problem finns är en förutsättning för att kunna lösa dem vilket gör att samarbete blir ytterst viktigt, inte bara för individerna med problemen utan också för hela skolmiljön.

Externt samarbete är lika viktigt som det interna för skolkuratorn. Hen samarbetar med instanser utanför skolan så som socialtjänst, barn- och ungdomspsykiatri, myndigheter och övriga vårdinstanser (Ollmark, 2014). Samarbetet på organisationsnivå gör att kuratorn smidigt och snabbt kan föra vidare studeranden till den instans som kan hjälpa dem ytterligare med deras problematik. I Sverige är BUP (Barn- och ungdomspsykiatri) en av de stora samarbetspartnerna kuratorn har, där får alla ungdomar med allvarlig psykisk ohälsa stöd och vägledning.

Föräldrarna till de studerande är en stor del av samarbetet. Främst i lägre skolålder så kontaktas ofta föräldern av kuratorn för information och upplysning. I gymnasiet är det oftast ungdomarna som kommer in för att prata och då avgör kuratorn om det är nödvändigt att

kontakta vårdnadshavare eller inte berörande problematiken. Grunden är att i kontakten med föräldrarna så har kuratorn skyldigheten att respektera integriteten och självbestämmanderätten (Ollmark, 2014). Vanligt är också att kuratorn på föräldramöten berättar om skolans situation och ifall det finns aktuella orosmoment. Vårdnadshavare kan när som helst kontakta kuratorn med funderingar kring barnets sociala eller psykiska hälsa. Elevvården är på så sätt också en service för de studerandes vårdnadshavare.

4.2 Stöd och vägledning

Att möta studeranden med psykisk ohälsa är en stor del av arbetet som skolkurator, också den delen som allmänheten snabbast sammankopplar med yrket kurator. Kuratorn jobbar med psykosocialt hälsoarbete genom samtal som stöds av olika teorier.

Elever kan på flera sätt komma i kontakt med kuratorn, man kan själv meddela att man vill ha en träff eller så kan vänner meddela sin oro för någon och då tar kuratorn kontakt med denne. Oro kan också komma från vårdnadshavare eller lärare på skolan som exempelvis har upplevt avvikande beteendemönster. I elevvårdslagen står att möten och tillvägagångssätt ska vara i samverkan med den studerande. Detta betyder i praktiken att om utvecklingsnivån och mogenheten är tillräckligt hög i motsvarighet till elevens problematik så ska den studerande få avgöra om man kontaktar föräldrar eller inte, samt avgöra själva vad de vill och inte vill diskutera.

Tiderna som kuratorn är på plats varierar stort mellan skolor men att vara tillgänglig varje vecka är ett måste. Finlands lag om elev- och studerandevård (1287/2013) säger att inom sju dagar från att ett möte efterfrågas så behöver det genomföras. I akuta situationer ska mötet ske samma dag som hjälpen söks eller senast dagen efter. Studerande har rätt till en individuell elevvård därför är det viktigt att kuratorn är lätt att kontakta.

Kuratorn kan arbeta med vägledning både på individ- och gruppnivå, på gruppnivå kan det exempelvis handla om diskussioner eller undervisning med informerande och förebyggande syfte. Grupperna kan bestå av lärare, studerande eller vårdnadshavare. I Sverige är det vanligt att kuratorn följer med på lektioner för att göra observationer, detta är dock ovanligare i Finland men räknas som vägledning på gruppnivå. (skolkurator, 2016) Konflikthantering i vängrupper är ett exempel av vägledning på gruppnivå, här pratar kuratorn först individuellt med samtliga för att sedan ta ett gruppsamtal och reda ut hur man kan fortsätta framåt (Ollmark, 2014).

Kuratorn har tystnadsplikt vilket innebär att alla samtal som görs med klienter stannar mellan dem. När det gäller omyndiga personer så bör vårdnadshavaren få veta ifall samtalen sker kontinuerligt men de har inte rätt att få veta vad som sägs, förutom om situationen är allvarlig. Vid en situation där en underårig person far illa har kuratorn skyldighet att göra en anmälan till socialtjänsten, eleven behöver då alltid få veta vad som kommer att hända.

4.2.1 Teorier

Här kommer jag kort att presentera tre av de teorier som används flitigt i många olika sociala arbeten. Teorierna är grunder för tankesätt när man arbetar med människor som klienter, brukare eller patienter.

Systemteori är den centrala teorin gällande allt psykosocialt arbete, grunden här är att man ser människan som en helhet där alla ingår i olika system exempelvis släkt och arbetsplats. Teorin kretsar kring samspel mellan dessa system och hur både beteende och handlingar är sammankopplade till hur de olika systemen fungerar och samspelar. (Lundin et al. 2009. s.105–106.) Denna teori gör att kuratorn har en helhetsbild och kan därför bidra med nya synvinklar i elevvårdsteamet.

KASAM - ``känsla av sammanhang`` bygger på grundtanken att det ligger i människans natur att söka efter meningsfulla sammanhang. Aaron Antonovsky som är grundaren till teorin studerade olika människors generella motståndsresurser och vad som kan hjälpa folk att hantera händelser i livet KASAM består av tre delar: begriplighet (jag vet), hanterbarhet (jag kan) och meningsfullhet (jag vill). Här försöker kuratorn stärka klientens känsla av sammanhang genom att hjälpa hen förstå och förhålla sig till de problem som uppstått. (Antonovsky, 1991)

Coping teorin definieras som en medveten strategi som människor använder för att ta sig igenom problem och för att hantera svåra situationer. Copingstrategier är exempelvis accepterande, planering, isolering, socialt stöd, självtillit m.m. Här kan man som kurator se vilken strategi klienten använder sig av och då lära ut andra strategier som hen kan använda istället. Ingen strategi ses som bäst eller sämst utan man får variera strategi efter klientens situation. (Lundin et al. 2009. s. 112–113)

4.2.2 Metoder

Metoder är praktiska hjälpmedel som kan underlätta i sociala arbeten. I diskussioner kan man exempelvis variera samtalsmetod beroende på vad syftet med dialogen är. Här presenterar jag i en kort sammanfattning några av de metoder som anses kunna passa in i kuratorsyrket.

Lösningssinriktad samtalsmetod bygger på att samtalsledaren (kuratorn) litar på klientens inre kraft till att själva lösa deras problem. Grundidén här är att alla löser problem på olika sätt och det finns ingen lösning för alla utan alla behöver hitta sin egen lösning.

“Det finns en mångfald av sanningar och varje sanning är rätt utifrån sitt perspektiv. Dessa sanningar kommer fram genom att vi väljer att ha ett öppet synsätt där vi kan betrakta världen utifrån olika perspektiv och där vi använder de kunskaper som vi får genom våra erfarenheter.”
(Bergman & Blomquist, 2014, s. 19)

I samtalet är kuratorn bekräftande och upplyftande, istället för att fokusera på problemet så fokuserar man vilka olika lösningar som finns. Kuratorn fungerar som bollplank, tankeställare, stöd och inspiratör för den studerande som i slutändan själv har byggt upp sina lösningar. (Dalenius Hahlin, 2010)

Kognitiv beteende terapi (KBT) har grunden i Freuds psykodynamiska teorier, metoden går ut på att pröva nya beteendemönster för att se hur effekterna blir. Kuratorn lär här ut beteendemönster som förhoppningsvis underlättar problemen för den studerande. Centralt i denna teori är att klienten får läxor eller uppgifter till varje möte, ofta handlar det om att analysera sina handlingar och sitt beteende. I KBT fokuserar man i första hand på samspelet mellan omgivningen och klienten, tankar och känslor ses som en reaktion på det praktiska handlandet. Syftet är att klienten ska ifrågasätta sina tankar och handlingar för att själv få insikt i och aktivt kunna förändra sitt beteende i vardagen. (Dahlberg & Kriegelstein, 2011)

MI - motiverande samtal är en metod som förespråkar att motivation är nyckeln till förändring. Förändring sker när klienten har viljan och tron på att en förändring är möjlig, genom att kuratorn stärker den studerandes bild på sig själv och dennes styrkor ger man förändringen en stor förutsättning. Relationen är en stor del av MI, det handlar om att bygga upp förtroende som präglas av respekt och empati. I det praktiska samtalet använder man sig ofta av skalor som man sedan analyserar tillsammans med klienten. (Miller, W. & Rollnick, S, 2013)

DISA (din inre styrka aktiveras) är en metod framtagen av Centrum för folkhälsa i Stockholm. Den går ut på att man träffar en grupp tio gånger, 60minuter/ gång där man då tränar problemlösningstrategier, beteendetekniker och kommunikation. Detta förstärker den sociala förmågan samtidigt som man motarbetar negativa tankemönster. DISA används oftast i högstadiet men kan även användas i gymnasiet. (Hållius, 2010)

Dessa strategier är exempel på metoder som kuratorer använt, kuratorer binder sig sällan till en metod utan det gäller att hitta den metod som fungerar i den specifika situationen.

4.3 Preventivt arbete

Skolan är en mycket bra bas att utföra förebyggande arbete på eftersom man kan nå ut till många ungdomar samtidigt. Man når också många personer i ungdomars omgivning som influerar dem. Det förebyggande arbetet kan ske på grupp- eller organisationsnivå och deltagarna kan vara elever, lärare eller föräldrar. Kortsiktigt preventivt arbete kan handla om förekommande problematik på skolan exempelvis mobbning eller skolk, där syftet är att reducera problematiken på kort tid. Långsiktigt preventivt arbete kan då vara att motarbeta framtida missbruk eller kriminalitet hos eleverna. (Ogden, 2003, s.140) Genomförandet sker ofta som föreläsningar om ämnet i kombination med diskussioner. Det handlar om att informera och upplysa om viktiga ämnen exempelvis alkohol, mobbning, narkotika, sexuell hälsa, osv. Föräldramöten är ett bra ställe för kuratorer att utföra förebyggande arbete bland föräldrar, målet med all sorts preventivt arbete är en trygg skolmiljö där fokus ligger på lärande och utveckling.

Enligt akademikerförbundet (2013) hinner endast tre av tio kuratorer utföra förebyggande arbete. På grund av det höga elevantalet de har ansvar över räcker inte tiden till och det blir då preventiva arbetet som får ge rum för mer akuta problem. Enligt undersökning försämras det preventiva arbetet väsentligt när elevantalet överskrider 300 per kurator, trots detta anser svenska skolläkarens förening att upp till 400 elever per kurator går bra. (Johnsson, 2013)

5 Kuratorns klienter: ungdomarna

Det är mycket som händer i ungdomsåren, både den kroppsliga och psykologiska utvecklingen går mycket snabbt, samtidigt sker det många stora förändringar som påverkar hela livet. Att välja utbildning, ta examen, gå ut i arbetslivet och flytta hemifrån är bara några saker (Erling & Hwang, 2001, s. 161). Jag kommer att fokusera på ungdomar som är i åldern

15 år till 18 år eftersom syftet är att klargöra för den klientgrupp som kuratorn i gymnasiet kommer i kontakt med. Väljer ändå att använda ordet ungdomar eftersom informationen är relevant gällande alla tonåringar.

Att var ungdom är att befinna sig i övergången mellan barn- och vuxenliv. Man försöker hitta sin egen identitet och finna sin plats i samhället som en vuxen person. Under ungdomen ökar ansvaret men också friheten. Idag associerar vi ofta ungdomar med något negativt som exempelvis kriminalitet eller droger men vi behöver minnas att de flesta går igenom sin ungdomstid utan större problematik (Erling & Hwang, 2001, s 185).

Identitetsskapande är en process som kan se mycket annorlunda ut från person till person, dock är ofta självkänslan och självbilden avgörande faktorer för vilka val ungdomar gör. De sociala relationerna är viktiga för människan, som ungdom gäller det att bryta loss från föräldrarna för att hitta sig själv. I denna procedur blir vänskapskretsen ofta den plats där man formar och hittar sig själv. Här lär man sig att välja vänner efter lojalitet och förtroende från att man som barn var kompisar med de som hade samma fritidsaktivitet (Erling & Hwang, 2001, s. 27).

Hur relationer fungerar bygger i stor grad på hur samspelet mellan föräldern och barnet fungerat hittills. Anknytningen som barn är avgörande för hur vi agerar och upplever alla sociala relationer. En trygg anknytning är den bästa grunden för ett fungerande socialt liv, eftersom att den första sociala kompetensen byggs upp redan där. Anknytning sker i det dagliga livet med små barn och är i grunden ett ömsesidigt bemötande på barnets reaktioner från föräldern. Ofta syns det genom att föräldern förstärker barnets känslor t.ex. genom ögonkontakt, småprat, skratt, lekar eller kroppsberöring. Att föräldern svarar till barnets behov, kroppsspråk och mentala sinnesstämning på ett adekvat sätt är basen för en trygg anknytning. Utöver den trygga anknytningen så finns också två andra anknytningsmönster. I den otrygga men organiserade anknytningen är föräldern mer oberäknelig vilket gör att barnets tillit till föräldern inte är lika hög som i föregående. Denna anknytning leder ofta till att barnets självkänsla blir lägre och relationer till andra människor kan bli mer problematisk i framtiden. Den desorganiserade anknytningen är den med allvarligaste konsekvenser. Här är det föräldern som utlöser rädsla hos barnet samtidigt som hen är den trygga personen vilket gör att barnet står i en svår konfliktsituation. Detta kan exempelvis vara en förälder med psykiska problem, missbruk eller andra yttre problem. Här kan följderna vara att barnet stannar av i utvecklingen och börjar förneka sina egna behov och känslor som leder till en dålig självbild. (Karlsson, 2012)

Zubin & Spring (1977) utformade en stress-sårbarhetsmodell som går ut på att individer har olika stresstålighet vilket är avgörande för hur man reagerar på olika sorters stress utifrån. Personer som har hög sårbarhet behöver bara små mängder stress utifrån för att riskera att drabbas av psykisk ohälsa. Sårbarheten påverkas av gener, individuella psykologiska faktorer, traumatiska upplevelser, miljön och sociala nätverk. (Kjöraas, 2011, s. 11) Överlag i samhället idag så finns väldigt mycket stress som är skadligt för oss, ungdomar som ställs inför allt fler prestationskrav på olika plan så ligger definitivt i en riskzon. Detta gör att alla ungdomar reagerar olika på de krav som kommer emot dem exempelvis så kan flytten hemifrån gå väldigt lätt för vissa medan den innebär svår ångest för andra.

Ungdomar som har svårt med sociala kontakter är de som brukar utveckla olika sorters problematik. Att inte ha vänner i tonåren ökar risken för både sociala och mentala problem längre fram. Det är ofta personer som är blyga och tillbakadragna eller aggressiva som har svårt att få nära kontakter under ungdomstiden. (Erling & Hwang, 2001, s. 29) En viktig del av den sociala relationen är kommunikationen. Både den skriftliga och muntliga kommunikationen utvecklas mycket genom ungdomen och olika personer utvecklas olika snabbt. Här kan man också återkoppla till anknytningen eftersom studier visar att kommunikationsförmågan är högre hos de barn som har fått höra fler ord när de var små. Exempelvis så får barn till akademiskt utbildade föräldrar höra ungefär 15 miljoner fler ord före tre års ålder än barn vars föräldrar lever på socialbidrag. (Erling & Hwang, 2001, s.46) Detta gör att förutsättningarna för att klara skolan bra också varierar. Man har sett samband mellan dyslexi (läs- och skrivsvårigheter) och beteendestörningar, därför är det också viktigt för samhället att stöda de som har dyslexi genom skolgången. Ofta handlar det om dålig självbild kopplat till läsning och texter här kan elevvården stöda ungdomens självbild för att nå bättre resultat.

Erling & Hwang (2001, s. 36–37) skriver om tre olika aspekter av självständigheter hos ungdomar. Den första är den känslomässiga självständigheten, där relationen är central och speciellt relationen till föräldrarna. Här handlar det om att övergå från det psykologiska beroendet av föräldrarna till ett vuxet förhållningssätt. Den andra är självständigheten att fatta beslut och sedan genomföra dem. Beslutsfattande är en av de stora delarna som skiljer barn från vuxna, samtidigt är det en av de delar som ofta orsakar ångest hos ungdomar. Den värderingsmässiga självständigheten är den tredje och där ingår att utveckla godtagbara normer gällande exempelvis etik, moral och politik. Alla dessa delar av självständighet är viktiga och man behöver minnas att de kan utvecklas i olika takt.

Kurators jobb i gymnasiet är ofta att stöda ungdomarna i olika frågor och visa empati. Det behövs en vuxen förebild som finns där att prata med, någon som genuint försöker förstå situationen och hjälper till att hitta en lösning. Övergången från barn till vuxen kan för många kännas skrämmande och då är det bra att ha en vuxen man kan bolla tankar med. Många ungdomar brottas med tankar om vad som är normalt, är de normala när de tänker, gör, eller ser ut på ett visst sätt. Ideal och normer är en stor fråga för ungdomar, sociala medier som dessutom gör att dessa sprids smidigare så underlättar inte situationen. Gymnasiestuderandes sätt att prata om sig själva lyfts fram i Fanny Ambjörnssons (2004, s. 266) avhandling där hon genom en kartläggning av de procedurer som skapar genus får fram den stora uppmaningen bland gymnasieeleverna nämligen vikten av att vara sig själv.

5.1 Problematik bland ungdomar

En del unga ser på vuxenlivet som mycket ansvarsfullt och anständigt och tänker därför att de behöver leva "fullt ut" innan de kommer dit. Andra unga har växt upp under dåliga förhållanden och kommer in i fel umgänge. Det finns många olika historier bakom varför ett riskbeteende så som missbruk, våld eller kriminalitet uppstår. Jag kommer i detta kapitel att ta upp problematik som finns bland ungdomar idag.

5.1.1 Mobbning

Mobbning är en handling som är avsedd för att skada eller ge obehag, handlingen kan vara både fysisk och verbal. Dan Olweus definierar mobbning såhär:

''När en eller flera personer, vid upprepade tillfällen och under viss tid, säger eller gör kränkande eller obehagliga saker mot någon som har svårt att försvara sig.''

I skolan är mobbning tyvärr en vanlig förekomst och ca. 15% av svenska ungdomar mobbas mer eller mindre regelbundet. För att en handling ska klassas som mobbning behöver den ske upprepade gånger samt att makt-balansen är ojämn på så sätt att den mobbade inte har möjlighet att försvara sig. Både flickor och pojkar mobbar men man har kommit fram till att det sker på olika sätt. Pojkar som mobbar är ofta impulsiva och aggressiva och där är mobbningen mer fysisk d.v.s. direkt mobbning. Bland flickor däremot så är det indirekt mobbning så som utfrysning och skvaller som dominerar. Bland de som mobbar har man kunnat hitta gemensamma faktorer så som en otrygg anknytning, socialt utsatta miljöer och föräldrars brist på gränssättning under barndomen. Mobbningsforskaren Dan Olweus Skiljer mellan två grupper som löper större risk för att bli mobbningsoffer. Den ena gruppen är de

passiva eleverna som är mycket ensamma, tystlåtna och skamsna, han menar att mobbare ser deras underlägsenhet och drar nytta av detta. Andra gruppen är de som provocerar, dessa har ett hektiskt humör och skapar ofta konflikter, vanligt är också att dessa personer är både mobbare och mobbningsoffer. (Erling & Hwang, 2001, s.31 - 32)

Kuratorns roll i ett gymnasium där mobbning förekommer blir att verkställa samarbete mellan hemmet och skolan samt att diskutera med både mobbaren och den utsatta. Ofta pratar man först enskilt med båda partners för att sedan om det är möjligt prata med båda och göra upp en plan på hur man ska fortsätta framåt. Om vidare hjälp blir aktuellt så sköter kuratorn samarbetet till andra instanser.

5.1.2 Alkohol & narkotika

Alkohol användning under tonåren ses som en experimentfas som är övergående och sedan blir mer stabil i vuxen ålder. Av de drogerna som finns så är alkohol fortfarande det som används mest (Erling & Hwang, 2001, s.144). Att tappa kontrollen, få förhöjd självkänsla och bli modigare är några av de faktorerna som lockar, ofta då i samband med nyfikenhet och grupptryck. Riskerna här blir kan bli stora, exempelvis graviditeter, slagsmål, trakasserier och våldtäkter. Att dricka alkohol och göra bort sig anses vara mer acceptabelt än att göra bort sig nykter. Uttrycket parentesbeteende har använts för att beskriva detta fenomen d.v.s. när man är full så läggs beteendet inom en parentes och man är inte lika "skyldig" för det man gjort. Man kan helt enkelt skylla sitt beteende på alkoholen och det är då socialt accepterat. Samhället och rättssystemet fungerar dock inte på samma sätt utan där måste man ta ansvar för sina handlingar, även om man är full.

Växande hjärnor tar lätt skada av alkohol vilket är en orsak till att tonåringar inte borde dricka. Flickor som oftast är mindre blir också snabbare berusade då det krävs mindre mängder. Ungdomar har svårare att se konsekvenserna av alkohol användningen och har då lättare att glida in i ett missbruk under en kortare tid än för vuxna. Det har också framkommit att ett intensivt alkoholintag under tonåren ökar risken för att börja använda narkotika i framtiden. På samma sätt har man också sett samband mellan en tidig alkoholdebut och narkotikaanvändning i senare ålder. (Erling & Hwang, 2001, s.144)

Tobaksanvändningen har minskat bland ungdomar(14-20år) från att över 20% rökte 2005 till att år 2015 vara 15%. Både användning av tobak och snus är mer förekommande i yrkeshögskolor än gymnasier överlag. (THL, 2017). Tobak är ofta den första drogen som tonåringar kommer i kontakt med, de som börjar med tobak så fortsätter ofta med alkohol

och vissa går även vidare till droger. När det går så långt att alkohol inte längre ger samma kick är det vanlig att ungdomar blandar alkohol med exempelvis mediciner för att öka effekten. Här blir ofta narkotika nästa steg. Under de senaste åren har attityderna till narkotika och speciellt cannabis blivit allt positivare. Det finns ungdomskulturer som idag är totalt positiva till användning av narkotika, detta kan delvis bero på den utbredda marknaden samt att priset sjukt under de senare åren. (Erling & Hwang, 2001, s.145).

Ett missbruk kan ha många olika bakomliggande faktorer, man har kommit fram till tre stora riskfaktorer. Den första är relationerna i uppväxten och anknytningen. Andra har att göra med tonåringens individuella mognad och personlighet och den tredje är de ärftliga sårbarhetsfaktorerna. Redan hos små barn kan man se riskfaktorer i olika beteenden så som aggressivitet, rastlöshet, impulsivt och svårigheter med sociala kontakter. Den mest skyddade faktorn mot ett framtida missbruk är att fördröja debuten av all droganvändning så långt det går. Ungdomar som engagerar sig med vuxna och har fått tydliga gränssättningar genom uppväxten har mindre risk för framtida missbruk. Samtidigt är det viktigt att försöka stärka barn och ungas självförtroende då svagt självförtroende kan vara en faktor som triggar droganvändning. (Erling & Hwang, 2001, s.158–159).

Kuratorn kan vid misstanke om missbruk av droger eller svårt missbruk av alkohol t.ex. använda sig av olika skattningsblanketter som man går igenom tillsammans med den studerande. Om en underårig elev tydligt missbrukar narkotika eller alkohol behöver man göra en anmälan till socialen. Enligt både Finlands och Sveriges lag så räcker det med misstanke om att ett barn far illa som grund som en orosanmälan till socialen, barn är alla som är under 18år. Tecken som kan bidra till oro är exempelvis beteendeförändringar, fysiska skador, dålig hygien och skolfrånvaro (Edling, 2014).

5.1.3 Ätstörningar

Anorexia nervosa (AN), bulimia nervosa (BN) samt ospecificerade ätstörningar (UNS) är de olika diagnoserna inom ätstörningar. Vissa anser att namnet bantningsstörningar vore mer passande eftersom den gemensamma nämnaren för ätstörningar är bantning. Att uppleva stort missnöje med sin kropp och vara överdrivet rädd för att bli fet gör att bantningen lätt går över styr. (Glant, 2000, s.13) Man har kommit fram till att det finns perioder i livet då det är större risk att fastna i ätstörningar än andra. Dessa riskperioder är 13-14år samt 17-19år. Ytterligare en riskfaktor är ett stort träningsintresse hos tonåringen eftersom 30% av idrottare får anorexi.

Ätstörningar är inget nytt fenomen utan har bara kommit högre upp till utan under de senaste decennierna. Man har överlag ansetts vara en mentalt stark person om man kan avstå från kroppsliga behov så som mat. Dock så har mat blivit allt mer invecklat, hälsohetsen på sociala medier är ett faktum samtidigt som det idag är trendigt att ta bort ämnen så som laktos, gluten, kött, fett, socker från kosten vilket också gör det svårt att avgöra var gränsen till anorexi går. Mat har sådan stor påverkan på vår kropp och livskvalité som många unga inte tänker på eller vet om. (Glant, 2000, s.14)

Bakom en ätstörning ligger så gott som alltid andra problem som är grunden för sjukdomen. Som kurator är det viktigt att finnas där ifall den studerande vill prata ut om något, om situationen kräver kan man kontakta ätstörningskliniken för råd om vidare behandling. Ofta är det sjuksköterskan eller skolläkaren som först kommer i kontakt med elever med ätstörningar under rutinkontrollerna. En bra skyddsfaktor mot ätstörningar är att barn växer upp med avslappnade matsituationer hemma. Ätstörningar är ett stort problem bland flickor i tonåren idag därför behöver skolan och elevvården vara beredda att ta till åtgärder.

5.1.4 Självskadeteende

Självskadeteende är att aktivt skada sin egen kropp exempelvis genom att skära sig, bränna sig eller sticka sig. Individer med självskadeteende kan ibland tas som skrämmande av allmänheten och det är först under de senaste decennierna som man börjat prata om detta som ett fenomen. Att skada sig själv är ett rop på hjälp och det är viktigt att omgivningen reagerar. Utlösande faktorer för självskadeteende är olika från person till person men gemensamt är ofta en stor ångest som man inte kan sätta ord på eller handskas med.

I boken "när livet gör ont" skrivs att självskadeteende inte är ett tecken på att man vill dö utan tvärtom, det är ett tecken att man verkligen vill leva. (Söndergaard, 2008) Vissa beskriver det som att ångesten sipprar ut tillsammans med blodet och det blir en tillfällig lättnad. Ångesten kommer snart tillbaka och så är den onda cirkeln igång. Att skada sig själv är ingen sjukdom utan ett symptom på mentala eller känslomässiga underliggande problem. Därför är också första steget att prata om beteendet samt hur den studerande mår och varför. Beroende på hur allvarlig situationen är så kan elevhälsan behöva ha kontakt med exempelvis barn- och ungdomspsykiatrien och socialen.

Det kan vara lärare, föräldrar eller kompisar som har märkt av ett självskadeteende och meddelar kuratorn, det är då viktigt att reagera snabbt. Många av de som har självskadeteende så är vana att gömma det för andra och vill inte dra till sig

uppmärksamhet vilket gör det svårt att få en helhetsuppfattning och kunna vidta rätt åtgärder. Klienten behöver träna på att hantera sina negativa känslor samt att skapa och underhålla sina sociala relationer. (Elever med psykisk ohälsa och självskadebeteende, 2015).

5.2 Ungdomars psykiska hälsa

Allt fler tonåringar uppger att de har psykosomatiska besvär i Sverige. 57% av 15-åriga flickor uppger att de har problem så som nedstämdhet eller huvudvärk. (Folkhälsomyndigheten, 2014). När man ser till den finska enkäten Hälsa i skolan 2000–2011 lider ungefär åtta procent av pojkar i högstadiet av medelsvår till svår depression. Andelen flickor med motsvarande problem är 17–18 procent. Enligt rapporter av psykosomatiska besvär uppgår dock dessa siffror till mer än dubbelt så mycket. (THL 2015) Att förebygga psykisk ohälsa och stöda ungdomars utveckling är en stor uppgift för dagens samhälle. Psykisk ohälsa är inte bara allvarligt på individnivå utan även på samhällsnivå eftersom man sätter mycket engagemang och pengar på detta område varje år. Bland svenska ungdomar är den psykiska hälsan sämre än övriga nordiska länder, Finland kommer på tydlig andra plats och mönstren i båda länderna ser mycket liknande ut (Hagquist, 2015).

Grovt sätt så finns det två typer av reaktioner till psykiska problem: inåtriktade och utåtriktade. De som agerar inåtriktade är ofta ängsliga, nedstämda och tystlåtna medan de som agerar utåtriktade kan vara aggressiva, ha låg självdisciplin och bete sig på ett socialt normbrytande sätt. Dessa beteendemönster kan man se genom hela livet. Som tredje problem kan man tillägga koncentrationssvårigheter, vilket kan kombineras med båda ovanstående problematik och är alltid ett symptom på att ungdomen inte mår bra. Bland tonåringar som har utåtriktad problematik är det ibland svårt att avgöra gränsen mellan tonårstrots och faktisk problematik. Däremot de som har inåtriktade problematik kan bli svåra att upptäcka och har lättare att falla genom samhällets skyddsnät. Om anknytningen i barndomen var trygg så ger det en bättre grund för att lösa problemen medans det kan bli svårare för barn med otrygga anknytningsmönster. För att förstå bakomliggande faktorer för ungdomars psykiska hälsa så behövs en helhetsbild med förståelse för hur utvecklingen fungerar. Kuratorn behöver denna helhetssyn för att kunna ge rätt stöd och hjälpinsatser i olika situationer. (Edstav, 2001)

Inte sällan är det samhällets krav som känns pressande för ungdomarna, man vill att alla snabbt ska välja utbildning och sedan in i arbetslivet och konkurrensen är hög hela vägen. Föräldrarnas välbefinnande har också stor effekt på barn och ungdomars hälsa. Antalet

besökare på BUP och öppenvårdsmottagningar har ökat de senaste åren kan man konstatera när man ser på statistiken. I enlighet med detta kan man då dra slutsatsen att psykisk ohälsa bland unga har ökat. (Edstav, 2001)

6 Sammanfattning av teoridelen

Kurator är ett yrke som kräver bred baskunskap inom många olika områden. Man behöver inte kunna alla detaljer inom alla områden men man behöver veta var man kan få fram information när den behövs. Kuratorns breda kunskap om sociala funktioner och samhällsuppbyggnader gör att hen har en helhetsuppfattning om studerande och deras situation som ingen annan yrkesroll på skolan har.

I teoridelen har jag försökt redovisa för hur arbetet som kurator har utformats över tid och dragit paralleller till lagen för att få in arbetet i ett juridiskt sammanhang. Syftet med kuratorsarbetet tas också upp i detta kapitel. Man kan säga att så som socialtjänsten utför det sociala arbetet i samhället så på samma sätt jobbar kuratorn som en social arbetare inom skolan. Att se de studerande som individer med olika behov och kunna göra insatser själv och med hjälp av andra instanser är en central arbetsuppgift.

Som stöd för att genomföra kuratorsarbetet så finns en hel del olika teorier och metoder man kan ha som grund. Teorierna skapar ett grundsynsätt för hur man kan se på människor, sammanhang och livet som helhet. Teorierna innehåller inte alltid praktiska hjälpmedel för arbetet men däremot ger de ett tankesätt som är till fördel i alla sorters sociala arbeten. Metoder däremot är mera praktiska och innehåller ofta riktlinjer för hur man exempelvis kan föra dialoger för att nå olika mål som medvetenhet eller motivation. Både teorier och metoder är grundkunskaper som kuratorn behöver ha i det dagliga arbetet.

Ungdomar som klientgrupp är väldigt varierande att jobba med därför behöver kuratorn vara lösningsorienterad, flexibel och empatisk till förhållningssättet. Att samtala, ge vägledning men framför allt lyssna till ungdomar en av de viktigaste delarna av jobbet som kurator. Social kompetens och en genuin vilja att hjälpa är egenskaper som en kurator behöver besitta. Jag har i kapitlet tagit upp olika sorters problematik som man har sett att är allmänt förekommande bland just ungdomar. Vilken problematik som är finns så kan varieras beroende på vilket stadie kuratorn jobbar i samt vilken geografisk plats skolan ligger på dessutom är det ytterst individuellt beroende på livssituationer vilket gör att det sällan ser ut

på samma sätt i två skolor. I denna studie utgår jag från gymnasiestuderanden och den problematik som man allmänt pratar om som ungdomsproblematic.

Syftet med teoridelen och detta upplägg var att ge läsaren en helhetsbild av yrket skolkurator samt få en överblick över olika sorters problematik som skolkuratoren kan stöta på. Som skolkurator arbetar man mycket med den psykiska ohälsan vilket är en ökande problematik enligt flera källor. Det är ofta den mentala ohälsan som sätter fart på andra problematiska beteenden vilket gör att det preventiva sociala arbetet på skolan är en ytterst viktig uppgift för skolkuratorer.

7 Metod och tillvägagångssätt

I detta kapitel kommer jag att förklara varför jag valt att använda en kvalitativ forskningsmetod i min studie. Jag kommer att beskriva hur jag valt ut respondenterna samt hur undersökningen genomförts.

7.1 Kvalitativ forskning

Med en kvalitativ forskning vill man fastställa egenskaper eller karaktär hos ett fenomen (Widerberg, 2002, s.15). Jag har valt att utföra en kvalitativ forskning för att det är innebörden i respondenternas personliga svar som jag vill ha i denna studie. Respondenternas subjektiva bild på ett fenomen är det man söker, vilket i det här fallet är ungdomsproblematic. Jag ansåg att detta var den bästa metoden för denna studie. Med en kvantitativ forskningsmetodik tar man mera reda på hur förekommande ett fenomen är, vilket inte kunde motsvara mina frågeställningar.

För en kvalitativ forskning kan man använda sig av olika metoder som observationer, intervjuer och bild- och textanalyser (Widerberg, 2002, s.17). Metod väljs på basis syftet med studien.

7.2 Intervju

Jag har valt att använda mig av en kvalitativ metod som innefattar intervjuer för min studie. Syftet med en intervju är att respondenten ska kunna svara på frågorna med sina egna ord och efter sina egna erfarenheter (Jakobsen, 1993). Mina intervjuer var semi-strukturerade

vilket innebär att det utöver de planerade frågorna även fanns rum för följdfrågor och klargöranden om något var otydligt. Intervjufrågorna bifogas separat.

Jag använde mig av meningskategorisering (Kvale, 2011) som metod vid analysering av de utskrivna intervjuerna. Detta innebär att man lyfter fram det viktigaste ur materialet och skriver om det kort och koncist för att få en tydligare helhetsuppfattning. Jag kommer inte att illustrera svaren i några tabeller eller diagram eftersom jag inte tycker att det passar sig för denna sorts studie.

7.3 Tillvägagångssätt

Jag har intervjuat 4 gymnasiekuratorer till min studie. Två av dem jobbar i Österbotten och två i Stockholms län. Samtliga respondenter var kvinnor. När jag valde ut respondenter så sände jag ut förfrågningar över epost för en intervju till slumpmässiga gymnasier. Jag fick positiva svar av alla de fyra första kuratorerna jag frågade så inga fler förfrågningar skickades ut. Vi kom överens om tid och plats över eposten och jag klargjorde att respondenten var helt anonym i samtalet, de fick även veta syftet med min studie för att kunna förbereda sig på så sätt. Jag frågade också om godkännande för att få banda in intervjun, vilket alla godkände. Intervjun hölls inne på kuratorernas mottagningsrum på deras arbetsplatser vilket gav en avslappnad stämning och bra fokus. Intervjuerna tog mellan 25 minuter till 40 minuter beroende på hur utförliga svar de gav. Intervjuerna ägde rum 29–30 mars i Stockholm och 11 april i Österbotten, 2017.

Innan intervjuerna berättade jag att inspelningen kommer bara jag att lyssna på och de kommer att raderas efter transkriberingen. Jag frågade också respondenterna om de ville kolla över frågorna innan intervjun börjar, vilket en respondent ville. Respondenterna visste i förväg vad intervjun skulle handla om men intervjufrågorna fick de se först innan intervjun. Jag tog inga anteckningar vid intervjutillfällena utan fokuserade på att lyssna aktivt.

Jag valde respondenter från två olika geografiska områden för att kunna göra en jämförelse mellan deras svar och se om det finns skillnad i arbetssätt och ungdomsproblematik beroende på område. Detta ville jag göra för att jag hade möjligheten och det blir en intressant vinkel.

8 Resultatredovisning

I detta kapitel kommer jag att redogöra för vad jag har fått fram i mina intervjuer. I redovisningen kommer jag att fokusera på de viktiga delarna och inte ta med sådant som inte direkt kopplas till studien. Jag kommer ibland att citera respondenterna för att kunna använda deras egna uttryck, citaten är i *kursiv stil*. Citaten kommer jag skriva på högsvenska även om de sades på olika dialekter, detta för att skydda respondenternas identitet.

8.1 Sämre psykisk hälsa?

Första frågan i intervjun var hur många elever kuratorerna har ansvar över, jag kommer att återanknyta till detta i slutet av resultatredovisningen men den som hade lägst antal elever hade 250 och den som hade mest över 900 elever. Följande fråga var om det märks att ungdomars psykiska hälsa blivit sämre under senare tid. Här ansåg två kuratorer att det är svårt att göra jämförelser bakåt i tiden på grund av olika anledningar medan en sade att det märks absolut att det blivit sämre. En åsikt var också att den psykiska hälsan har varit konstant dålig nu en lång tid, den har alltså varken ökat eller minskat.

Här kan man reflektera över om det är så att vi bara pratar mer om den psykiska ohälsan bland unga idag eller om det faktiskt är så att den ökat. Som en av respondenterna sade:

''egentligen tror jag inte att den psykiska hälsan bland ungdomar blivit sämre men den syns mera för att man börjat prata om den mera. Det har blivit okej att prata om den och ungdomar är därför mycket mer medvetna om den.''

8.2 Problematik bland ungdomarna

Fråga tre är en längre fråga där jag först ställde respondenterna en öppen fråga om vilken sorts problematik det är de ser bland deras ungdomar. Vidare i samma fråga har jag listat typiska problematiska områden. Jag lade upp frågan på detta sätt för att kuratorerna först skulle kunna svara fritt, ville ha med delområdena för att kolla upp hur läget är gällande alla dem också.

Det finns många olika sorters problematik när man lyssnar till kuratorerna men ångest är något som alla var överens om att är det största problemet just nu. Mycket stress över skola, fritid, relationer och hälsa. En kurator sade också att träningshets är något som blivit allt mer en växande trend till skillnad från kroppsfixering som hon angav att alltid har funnits. En

respondent tycker också att psykisk ohälsa som är kopplad till något som hänt på internet eller sociala medier har blivit vanligare, nät hat av olika former. Stress, ångest, depressioner och utbrändhet det vill säga många olika slags former av psykisk ohälsa anser alla respondenter att är den största delen av deras jobb.

''Ibland är det svårt att avgöra vad som är hönan och ägget, har det gått åt skogen för att de mår dåligt eller mår de dåligt för att det gått åt skogen''

8.2.1 Mobbning

Angående mobbning så svarade ingen av respondenterna att detta har varit ett problem på gymnasiet. Ingen systematisk mobbning iallafall enligt kuratorerna, någon hade haft enstaka konflikter medans en annan hade mött på ett fall av nätmobbning. Två av respondenterna beskriver på liknande sätt att mobbning inte kanske sker så som vi direkt tänker på mobbning men att många elever känner sig ensamma och mer eller mindre utfryssta från ett kompisgäng, vilket också kan vara en sorts mobbning. En respondent sade att mobbning tidigare i livet ofta är orsaken till illamående i gymnasieålder, hon sade såhär:

''Det jag ser väldigt, väldigt mycket är att de flesta ungdomar har blivit mobbade i lågstadiet och det kommer fram i gymnasiet eller sedan som äldre. Det är en orsak till att de söker hjälp och börjar må dåligt.''

8.2.2 Alkohol

Alkoholproblem ansåg ingen av respondenterna heller att de lade energi på i sitt arbete. Här var det intressant att jämföra Österbotten – Stockholm eftersom åsikterna såg olika ut. I Österbotten svarade båda kuratorerna att alkohol känns som en del av ungdomskulturen och man vet att ungdomarna dricker alkohol på fritiden men det är inget som syns i skolan. Däremot båda kuratorerna i Stockholms län svarade att på grund av att skolorna är så pass mångkulturella som de är, ofta med kulturer där man inte dricker alkohol så har detta påverkat ungdomarna till mindre drickande av alkohol än tidigare.

''Ungdomar som är födda i Sverige och har föräldrar som har bott flera generationer i Sverige dom kanske har mer benägenhet att festa än andra

generationens svenskar eller första generationens svenskar. Sådana tendenser ser jag absolut.’’

8.2.3 Droger

Angående droger så verkar det inte vara ett stort problem i dessa gymnasier. En respondent svarar att man ibland ser hur alkoholdrickande övergår till droganvändning medans en annan säger att droger alltid finns i bakgrunden även om det inte diskuteras dagligen. En respondent säger att hon är helt ovetande om det skulle finnas sådana problem. En kurator berättar att hon märker i samtalen att ungdomarna är ganska liberala mot droger och anser att det inte är värre än att dricka alkohol. Samtliga kuratorer påpekar att skolan är väldigt snabb med att rycka in om det uppstår problem involverande droger.

’’Innan jag jobbade här så vet jag att polisen var hit för då var det någon som förvarade i skåpet och langade, och det var flera inblandade. Personen blev ju avstängd och det blev en ganska stor sak så jag tror skolan gjorde en stark markering då.’’

8.2.4 Ätstörningar

Gällande ätstörningar så är svaret entydigt: det förekommer. Ibland upptäcker man ätstörningen på skolan genom oroliga lärare eller kompisar, andra gånger är det personer som redan har vårdkontakt och då är kuratorerna ett samtalsstöd i vardagen på skolan. Det ser ut som att det finns en problematik i att avgöra var gränsen går till en ätstörning. En kurator berättar att ibland är man orolig på skolan för att en person inte äter skollunch eller äter ytterst lite men gränsen är svår att dra. En annan kurator berättar att elever kan komma in till henne och beskriva en ätstörning men dom vet inte själva om att det är en sådan. Ofta är det så att ätstörningen är en del av människans problematik men den är inte grunden till illamåendet.

8.2.5 Självskadebeteende

Självskadebeteende finns också på alla dessa gymnasier, vissa respondenter ser en tydlig ökning av självskadebeteende på senare tid. Flera respondenter säger att sällan kommer självskadebeteende som ensam problematik utan i bakgrunden ligger ofta ångest, depressioner m.m. Självskadebeteende på så sätt att man utsätter sig själv för risker och sexuellt risktagande är också förekommande berättar en respondent.

''Bland ensamkommande flyktingbarn så är det tyvärr väldigt vanligt med att skära sig själv''

''ungdomar berättar ganska öppet om sitt självskadebeteende (...) man kanske kan berätta om det för att det är ett synligt sett att visa att man mår illa och att man berättar om det för att få hjälp.''

8.2.6 Rasism & extremism

Rasism och extremism var inget som förekommit i någon av skolorna i Österbotten. Där sade man att det är så homogena grupper med väldigt få människor från andra kulturer. I de två gymnasierna i Stockholm var svaren annorlunda. Skolorna är väldigt mångkulturella men alla försöker hålla en tolerant ställning till olika tankesätt, man kan säga att integrationen fungerat bra uttryckte en kurator. En respondent säger att konflikter har absolut förekommit men det är inte ofta, det blir så att de som kommer från samma länder ofta umgås med varandra. En kurator berättar att det under valår kan ske en ökning av dessa problem, hon säger såhär:

''I samband med valår har det varit fascistiska och rasistiska organisationer som har klistrat upp lappar och försökt ragga röster härifrån, men det har nog inte gått så riktigt bra. ''

8.2.7 Ångest, depression, utbrändhet & stress

Ångest, depression, utbrändhet och stress lade jag i samma kategori eftersom de yttrar sig på ett liknande sätt allihopa och kan även vara svåra att skilja på. Här var alla kuratorers svar att detta är väldigt vanligt och är en av de saker man jobbar med dagligen. Det handlar om

orimliga krav som ungdomarna endera tagit på sig själva eller upplever utifrån. Att inte kunna leva upp till förväntningar är en vanlig grund för ångest. Ångesten kan komma från många olika källor för att nämna några: relationer, familjeproblem, svår barndom, dåliga provresultat m.m. Några ungdomar fastnar i en dålig cirkel, när det går dåligt i skolan stannar dem hemma vilket gör att de får ännu mera ångest. En respondent berättar att ångest ofta är orsaken till att studerandena söker hjälp men när man börjar diskutera så ligger annan problematik till grund för illamåendet.

''Ångest drabbar såväl de högpresterande eleverna som de som har det svårt i skolan.''

''Jag har ett test som jag brukar ha ungdomarna att fylla i där man ser lite hur de tänker, om de har självmordstankar eller liknande. Det testet utför jag faktiskt ganska ofta. (...) Ibland kan man känna att 'hups' då man ser vad dom fyller i och man tänker att oj det här är ju faktiskt allvarligt.''

2011 ändrade man betygsskalorna i Sverige från numror till bokstäverna A-F. Detta angav båda respondenterna i de svenska skolorna att har varit problematiskt. Elever har varit stressade för att de inte vet vad som förväntas av dem för att nå ett visst betyg, och att få ett F tillsammans med högre vitsord så drar ner på betyget när man sedan slår ihop dem. Kuratorerna säger att ändringen inte bara har stressat elever utan lärare har också haft svårt att veta vad som krävs för ett visst vitsord. Betygsändringen har varit en stor orsak för ångest och kuratorbesök, dock anser respondenterna att det börjar vara under kontroll nu.

8.2.8 Övrig problematik

Jag frågade även upp om det finns någon annan sorts problematik som kuratorerna jobbar med. I skolorna i Sverige visade det sig att kuratorer jobbar mycket med elever som har neuropsykiatriska funktionshinder så som autism, ADHD och ADD. Personer med liknande diagnoser är där inskrivna i vanliga klasser men har en handledare som ger stöd. Med dessa funktionshinder kan det bli svårt med anpassning och skolans krav, kuratorn får här ofta fungera som medlare mellan lärare och elev samt vara en länk till specialläraren.

En annan respondent berättar också att tvångsbeteende, sociala fobier, prestationskrav, sömnproblem, relationsproblem och problem med självkänslan dyker upp ganska ofta. Ensamhet tas upp här också:

''Det är flera som är ensamma. I skolan kan de också känna sig ensamma men här kanske de har någon att prata med. Men sedan på fritiden är dom hemskt ensamma.''

Vanligaste anledningarna till att studerande vänder sig till kuratorn är ångest och skolstress. Detta anser alla 4 av de kuratorer jag intervjuat. Det finns några små skillnader mellan ungdomsproblemik i Österbotten och Stockholm när man ser på denna studie.

8.3 Hur stöder kuratorn ungdomarna?

Största stödet ligger i de individuella träffarna med ungdomarna. En kurator beskriver sig själv som en ventil på så sätt att man får komma dit och prata om svåra saker och då lätta på trycket. Alla respondenter berättar här hur viktigt det är att man som ungdom har någon vuxen man kan prata med om sina problem, därför kan det enda som behövs ibland vara att som kurator sitta och lyssna på ungdomen.

''Dels så kan jag hjälpa dem att få en överblick över situationen, är det så illa som dem tror? Många har ett undvikande beteende när de är stressade som alla människor kan ha, så då stoppar man huvudet i sanden. Man tror att allting är katastrof fast man bara ligger efter lite.''

Om en elev ligger mycket efter så kan det också hända att kuratorn behöver ta tag i studievägledare för att kolla igenom studieplanen. Flera kuratorer påpekar även att de är inge terapeuter och därför behandlar de inga svåra mentala problem utan deras jobb är mera att utforska måendet och problematiken där bakom.

''Mitt jobb är att lyssna, kartlägga och sedan få rätt personer att prata med varandra. Bedöma kartlägga och länka ihop.''

Respondenterna berättar även att det ofta kan handla om rent praktiska saker som ungdomarna kommer in och vill ha hjälp med. Det kan då handla om att strukturera upp scheman, hur ska man få skolan, läxor och fritidsintressen att gå ihop men ändå få ordentligt med sömn. Ibland kan det vara så att eleven inte vågar ringa ett samtal och då kan kuratorn stöda i den situationen.

”Att helt konkret erbjuda sin hjälp och fråga kan jag hjälpa dig och får jag hjälpa dig? Att ödmjukt visa att man vill hjälpa till”

Respondenterna pratar också om att dom ofta slussar vidare elever till andra instanser när det behövs. De blir en länk till exempelvis lärare, socialen, läkare, mentalvården och olika kliniker. En respondent berättar att man genom åren samlat på sig information till många olika organisationer som man kan använda sig av för att länka vidare till.

”Det som jag riktigt tagit som min käpphäst är uppmuntran, alltså att alltid, alltid, alltid ge varje ungdom som kommer in ett hopp. Att det är såhär mörkt nu men det kan bli bättre och det finns väldigt många saker i ditt liv nu som är bra. Även om det här är ett problem nu så kommer det att svänga, det kommer inte att vara så här hela livet. Att hela tiden se de positiva egenskaperna som ungdomen har.”

”Man är ju socialarbetare i skolan så att föra elevens talan och alltid se till elevens bästa är mitt jobb.”

De individuella samtalen är största delen av arbetet som kurator, att på olika sätt ibland med stöd från hjälpmedel stöda ungdomen genom samtal. Att man finns där som en vuxen lyssnare som kan ge reflektioner och att man tillsammans kan fundera över problemen. Många ungdomar känner sig väldigt ensamma i sina problem vilket gör att själva samtalet får en helande effekt säger en respondent.

8.4 Preventivt arbete och förbättringsförslag

Det preventiva arbetet handlar till stor del om att öka medvetenhet och kunskap inom olika områden hos ungdomar och människor runt ungdomarna. Detta kan göras genom att gå runt till klasser och föreläsa eller till föräldrar på föräldramöten, också lärare ibland. Ämnen som respondenterna brukar prata om är stress, sömn, regelbundna vanor, studieresultat, kost, mobilanvändning och planering. Flera av skolorna har som regel att besöka alla första klassens gymnasieelever eftersom de anser att det är viktigt att få ett ansikte på kuratorn när man börjar i en ny skola.

”Om vi tänker allmänpreventivt, informera om vår verksamhet, informera om kopplingen livsstil – studieresultat och funderingar kring när är det läge att bli orolig?”

En respondent berättar att hon på rasterna försöker synas så mycket som möjligt och gå runt och hälsa på elever för att de ska bli bekanta med henne. Hon anser att det är viktigt att komma närmare eleverna så att det känns lätt och odramatiskt för eleverna att sedan komma in till hennes rum och prata.

''vi behöver radikalt öka andelen preventivt arbete just för att både jag och min kollega märker att vi blir sittande i enskilda samtal och det ger ingen bred preventiv effekt.''

Samtliga kuratorer berättar att de i dagens läge gör allt för lite preventivt arbete mot hur behovet ser ut. Detta är för att tiden inte räcker till, med deras stora elevantal per person gör att de individuella samtalen blir väldigt många och oftast fyller schemat. Några har även flera olika skolor att pendla och passa tider mellan vilket också försvårar situationen.

'' (...) man skulle borda synas mer, åtminstone i den här skolan men i och med att jag bara är på den här skolan en dag i veckan 6 timmar så hinner jag med nästan ingenting. Jag hade tänkt ha lite frågeformulär och gå ut i klasserna men det har jag inte hunnit med. Tyvärr har jag för lite tid.''

Jag frågade också om det finns något som kuratorerna anser att skolan skulle kunna hjälpa till med i förebyggande syfte, kuratorerna har ändå den bästa helhetsbilden av elevernas hälsa på skolan därför är det intressant att lyssna till deras förbättringsförslag. Här svarade två respondenter att det måste finnas olika sätt att minska på skolstressen hos eleverna. Ena kuratorn föreslog att man kunde planera så att huvuddelen av skolarbetet sköts i skolan och att om man har arbeten så ska det finnas möjlighet att göra dessa i skolan efter skoltid. Detta för att många ungdomar har det svårt hemma och klarar inte av att koncentrera sig på grund av olika anledningar vilket skapar enorm stress. Andra förslag var att bjuda in flera organisationer och föreningar som ligger i kommunen till att berätta om sin verksamhet på skolan exempelvis socialtjänst, polisen, rädda barnen m.m. Allt som kan ge stöd till de studeranden borde komma fram.

''Ungdomar ska känna att det alltid finns en vuxen som man kan vända sig till, om man inte vågar prata med en fysisk person så ska det också gå att kontakta någon anonymt.''

En respondent svarade att det är väldigt svårt att komma in som kurator i gymnasiet för att deras tidschema är så pressat. Det finns inte tid för att föreläsa på lektioner eller bjuda in gäster. Kuratorerna understryker också hur viktigt det är att kommunikationen till lärarna

fungerar eftersom lärarna är en stark länk till att kunna fånga upp ungdomar som mår dåligt, det är ändå lärarna som ser ungdomarna mest. En utav respondenterna tänker såhär:

”Det är klart att vi ska uppmuntra till bra resultat men kan vi göra det på något annat sätt för att minska pressen? Det tror jag att skolan som helhet skulle kunna fundera mera på.”

8.5 Samarbete

Samarbetet med föräldrarna har majoriteten av respondenterna ansett att fungerar bra när det väl behövs. Eftersom eleverna i gymnasiet är så pass gamla så behövs deras tillåtelse för att kuratorn ska få kontakta föräldrar, om det inte är en ytterst allvarlig situation. En respondent anser att det blir ett glapp mellan högstadiet och gymnasiet, föräldrarna förväntar sig att barnen ska klara sig själva då vilket i många fall är orimligt. Någon önskar också lite mera stöd från föräldrarnas håll när det handlar om exempelvis frånvaro som kan vara ett stort problem. En kurator berättar att när samarbetet med föräldrarna fungerar så blir det alltid snabbare och bättre resultat för ungdomen vilket gör att det är synd om föräldrarna inte vill samarbeta.

” (...) nog ser jag ännu en ganska hög tröskel för föräldrar att kontakt med en kurator. Vilket man inte skulle kunna tro. ”

Samarbetet med övrig skolpersonal som lärare och de andra i elevhälsoteamet anser respondenterna att över lag fungerar bra. Någon är väldigt nöjd och beskriver hur man har möten varje vecka där man tar upp om någon elev har väckt oro och vilka insatser som behöver göras. En annan respondent upplever sig inte lika involverad utan känner att det blir en uppdelning mellan lärarna och elevhälsoteamet som inte är bra:

”Det blir lite som att elevhälsan är en liten egen ö på något vis i skolan, det är svårt att komma från det. Vi har inte så många mötesplatser. Vi har våra möten och lärarna har deras konferenser. (...) I de fall det behövs så pratar vi ju förstås med lärarna men det blir ju behovsstyrt. (...) ”

Samarbetet till andra instanser var det delade åsikter om. Det rör sig om så många olika instanser eftersom elever i ett gymnasium ofta är från flera olika kommuner vilket gör att det handlar om många olika vårdcentraler m.m. Detta gjorde det svårt att ge ett entydigt svar för respondenterna, på vissa ställen fungerade samarbetet bra och på andra ställen mindre bra. Det som nämndes som problematiskt var framför allt socialtjänstens höga

personalomsättning i Stockholms län. Detta var jobbigt för att återkopplingen försvårades och det är svårt att nå fram till rätt person. En annan sak som verkar vara problematiskt just i Stockholms län är köer till psykiatrin, så här beskriver en kurator:

''Köer är ett väldigt stort problem och då brukar vi göra så att om någon mår väldigt dåligt och väntar på en extern samtalskontakt så håller vi det så länge. (...) Det kan ju dröja flera månader innan man får en tid så då är det viktigt att någon följer upp under tiden och kanske hjälper till att trycka på litegrann om det går trögt. Sedan kollar vi alltid av att det kommit igång också. ''

En annan problematik tas upp på detta sätt:

''Det finns ju elever som hamnar lite mellan, det är mer än stödsamtal som en skolkurator kan hålla, alltså att dom mår lite sämre än det. Men de mår inte så pass dåligt att barn och ungdomspsykiatrin tar emot dem. ''

Även om alla respondenter anser att det finns förbättringspotential så ser man en tydlig skillnad här med att respondenterna i Österbotten är nöjdare över samarbetet till andra instanser överlag. Så här beskriver en kurator:

''Det är väldigt lätt här, det är bara att ringa och boka in. Ingen kräver några remisser eller liknande. Om man beskriver problematiken så får man ofta direkt en tid dit vart man önskar. ''

8.6 Barnskyddsanmälningar

Slutligen frågade jag hur många barnskyddsanmälningar respondenterna gjorde under 2016. Ville här se hur många så pass allvarliga problem det kan röra sig om. Kuratorerna svarade mellan 2 till 10 anmälningar. Det går inte heller att påvisa att de geografiska platserna spelar roll i denna fråga utan den varierar stort på båda ställena.

9 Slutdiskussion och kritisk granskning

I det här kapitlet diskuteras examensarbetet och granskas ur en kritisk synvinkel. Jag kommer att återkoppla analysresultaten från intervjuerna och granska dem mot studiens syfte och se om jag har fått svar på frågeställningarna. Här kommer jag skriva mina personliga åsikter om studien och vilka reflektioner den väckt samt klargöra vad som kunde gjorts på ett annat vis.

Syftet med detta slutarbete var att närmare granska hur kuratorns roll i gymnasiet ser ut och få en närmare insyn i dagens ungdomsproblematik genom respondenterna. De centrala frågeställningarna var: Hur kan skolkuratoren i gymnasiet stöda de studerande? Vilka sorters problematik finns bland ungdomar på gymnasiet idag? och Märks det i skolan att ungdomars psykiska hälsa blivit sämre?

I teoridelen försökte jag belysa kuratorns historia, arbetssätt och arbetsmetoder för att ge en bakgrundsinformation till läsaren. Här tittade jag också på ungdomar i allmänt begrepp samt typisk problematik som kan vara aktuell bland ungdomar.

Flera källor beskrev hur kuratorsyrket kom till norden och hur yrket utformats här genom tidens gång därför tog jag med dessa källor som beskrivande gemensamt för både Finland och Sverige. Den teoretiska jämförelsen mellan Finland och Sverige kunde man utveckla ytterligare om man gjort en mer omfattande studie, men eftersom det inte var syftet med mitt arbete valde jag att inte fokusera mera på den biten. Ett problem som jag stötte på i teoridelen var i kapitlet om teorier och metoder. Man skulle kunna skriva ett helt examensarbete om dessa vilket gjorde att det blev svårt att sätta en gräns för hur mycket man skulle skriva. Samma sak gällde kapitlet om problematik bland ungdomar, det finns ju otroligt många sorters problematik som jag inte nämnde. Här tänkte jag att syftet med arbetet inte var att räkna upp olika problematik och därför bestämde jag mig för vissa områden som är mer förekommande.

Angående forskningen och mina intervjuer måste jag säga att det var riktigt intressant att åka runt och intervjua kuratorerna, alla tog glatt emot mig och berättade väldigt sakligt om sina erfarenheter. Däremot kunde jag ha tänkt igenom mina respondenter lite bättre för det framkom att två av kuratorerna inte jobbat mer än några månader som kurator, vilket jag inte kollat upp innan. Om jag gjorde studien igen så kunde man ha haft en gräns på kanske två år så att man får mera erfarenhet i intervjuerna. En annan sak jag kan ge kritik på var när jag letade efter kuratorer så gick jag in på slumpmässigt valda skolors hemsidor och därifrån ringde upp dem eller mailade dem, beroende på vilken information som var given. Blev slutligen många email fram och tillbaka med olika information och tider, detta gjorde att i slutet av en intervju så undrade en respondent om det var högstadieelever jag ville fokusera på. Detta hade då tydligen blivit oklart i mailen och denna respondent hade ansvar för flera olika skolor. Ingen skada blev skedd utan hon rättade sig i samma fråga där hon hade svarat enligt högstadieelever istället för gymnasieelever. Det var ändå en lärdom om att man hellre ska vara övertydlig än att missa något viktigt.

Intervjufrågorna var jag överlag nöjd med men fråga nummer tre var aningen otydlig kan jag tycka nu i efterhand. Jag skulle här ha kunnat dela upp frågan i flera olika frågor istället. Övriga frågor fungerade som planerat.

Första frågeställningen: hur kan skolkuratoren stöda de studerande? Denna fråga fick ett klart och tydligt svar i samband med fråga fem i intervjuerna. Respondenterna berättade att det som de gör mest är individuella samtal vilket också de anser att ger det bästa stödet. Därifrån kom också rubriken till arbetet. Man berättade också att hjälpa dem praktiskt kan vara det stöd som behövs eller att kontakta andra instanser. Dessa svar var ganska förväntade från mitt håll men det var intressant att höra att det ganska ofta gäller praktiska saker som ungdomarna vill ha hjälp med. Att vilja ha hjälp med att ordna upp sitt schema verkades vara ganska normalt.

Andra frågeställningen: För vilka orsaker uppsöker studerande kuratorn? Här fick jag också väldigt utförliga svar. Alla de problemområden som jag frågade om så förekommer på skolorna men i varierade mängder. Här var det intressant att alkoholdrickande inte längre är lika populärt i skolorna i Stockholm, det kan ju däremot vara så att de ersatts av droger, men det är inget jag har undersökt. Om man lutar på denna studie så kunde man också säga att självskadebeteende är något som ökat senaste åren. Det som dock blev väldigt tydligt under intervjuerna var hur stort problem ångest är bland ungdomarna. Där handlade det om prestationskrav på alla möjliga områden i livet, höga krav som inte går att uppnå skapar ångest. Enligt undersökningar blir ungdomars psykiska hälsa allt sämre och denna studie visar tyvärr mot samma riktning.

Föregående fråga går ihop med den tredje frågeställningen som är: Upplever skolkuratorer att ungdomars psykiska hälsa har blivit sämre? På den här frågan svarade någon att ja det syns att den blivit sämre medans vissa ifrågasätter om det inte bara är så att detta ämne inte är lika tabu mera och därför kommer det upp till ytan. Oavsett hur det ligger till så är det ett faktum att många ungdomar mår psykiskt dåligt idag bekräftar alla kuratorer.

Skolkuratoren har som uppgift att utföra det sociala arbetet på skolan och vara en förebild för eleverna i sociala sammanhang. Det sociala arbetet som utförs sker på individ-, grupp-, organisations- och samhällsnivå vilket gör att kuratorn har en överskådlig bild av samhällets olika system. Utgångspunkten i arbetet är elevens bästa vilket innefattar att motarbeta diskriminering, ohälsa och mobbning m.m. Ett av målen är att öka de studerandes skolmotivation, för att detta ska lyckas behöver man fånga upp elever som behöver förstärkt stöd samt motarbeta psykisk ohälsa både preventivt och på individnivå. Kuratorn kan prata

och reflektera med elever mera vardagligt men utför inte behandlingar eller terapi. Att samarbeta med andra instanser kommer här in i bilden eftersom kuratorn ofta fungerar som länk till kontakter som kan erbjuda rätt stöd till eleven.

Syftet var att granska kuratorns roll i gymnasiet och studera dagens ungdomsproblematik gjordes genom både intervjuer och den teoretiska delen. Kuratorns roll är att se till ungdomarnas bästa på skolan. Kuratorn är ofta den som har en uppfattning om vilken problematik det finns på skolan överlag och vad som behöver jobbas på. Kuratorns tre stora arbetsuppgifter är att föra individuella samtal, arbeta förebyggande mot olika sorters problematik och samarbeta med andra instanser (kap 4).

Slutligen kan man säga att jag fick svar på mina frågeställningar och de svarade också på syftet med examensarbetet. Detta har varit en lärorik studie som gett mig nya synvinklar och om möjligt ett ännu större intresse för ungas psykiska hälsa.

Jag vill tacka alla respondenter som ställt upp på intervjuerna!

10 Källförteckning

- Akademikerförbundet SSR. 2015. *Policy för skolkuratorer*. [online] https://akademssr.se/sites/default/files/files/policy_for_skolkuratorer_mar_2015_w_0.pdf [hämtat 03.03.2017]
- Ambjörnsson, F. 2004. *I en klass för sig: genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Stockholms Universitet.
- Annika, L. et al. 2009. *Kurator inom hälso- och sjukvård*. Malmö: Studentlitteratur.
- Antonovsky, A. 2005. *Hälsans mysterium*. Stockholm: Natur och kultur akademisk
- Barn- och ungdomspolikliniken. [online] <http://www.bup.se/> [hämtad 12.04.2017]
- Bergman, S. & Blomqvist, C. 2004. *Uppskattande samtalskonst*. Stockholm: Studentlitteratur.
- Dahlberg, J & Kriegelstein, D. 2011. *Skolkuratorn i arbete*. [online] <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:479747/FULLTEXT01.pdf> [hämtad 12.04.2017]
- Dalenius Hahlin, L. 2010. *Mentorskap utifrån ett lösningsinriktat fokus*. Malmö högskola. [online] <https://dspace.mah.se/bitstream/handle/2043/10874/Lotta%20D%20Hahlin%20mentorskap.pdf?sequence=1&isAllowed=y> [hämtad 15.04.2017]
- Decibel. Österbottens ungdomsportal. (u.å.) [online] www.decibel.fi [hämtat: 24.03.2017]
- Edstav, E. 2001. *Hur dåligt mår våra barn?. har barn och ungdomars psykiska hälsa försämrats, - eller är det retorik*. Lund: avhandling för det sociala området. Lunds universitet: Socialhögskolan.
- Edling, M. 2014. *När ska skolan anmäla?* Skolledaren. [online] <http://www.skolledarna.se/Skolledaren/Artikelarkiv/2014/Nar-ska-skolan-anmala/> [hämtat 20.03.2017]
- Elever med psykisk ohälsa och självskadebeteende*. 2015. [online] <http://www.uppdragpsykiskhalsa.se/wp-content/uploads/2015/06/Elever-med-psykisk-oh%C3%A4lsa-och-sj%C3%A4lvskadebeteende.pdf> [hämtad 20.03.2017]

- Erling, A. & Hwang, P. 2007. *Ungdomspsykologi: utveckling och livsvillkor*. Stockholm: Natur och kultur.
- Esbjörnsson, B. & Johansson, A. 2006. *Från social fixare till psykosocial expert*. Stockholm: kademikerförbundet SSR.
- FN:s konvention om barnets rättigheter. 1989. [online] <https://unicef.se/rapporter-och-publikationer/barnkonventionen> [hämtat: 24.03.2017]
- Folkhälsomyndigheten. 2014. *Oroande resultat för ungas psykiska hälsa*. [online] <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2014/juli/oroande-resultat-for-ungas-psykiska-halsa> [hämtad 15.04.2017]
- Fredlund, U. 1997. *Kuratorsverksamhet inom svensk sjukvård under 70 år*. Stockholm: svenska kuratorsföreningen.
- Glant, H. 2000. *Så här kan man förebygga och behandla ätstörningar*. Stockholm: Natur och kultur.
- Hagquist, C. 2015. *Skolelevens psykiska hälsa*. Stockholm: nordiska ministerrådet, nordens välfärdscenter. [online] <https://www.folkhalsomyndigheten.se/nyheter-och-press/nyhetsarkiv/2014/juli/oroande-resultat-for-ungas-psykiska-halsa/> [hämtad 15.04.2017]
- Hållius, G. 2010. *Vilka strategier använder kuratorn vid samtal med främst ovilliga elever? -en kvalitativ studie*. Lund: C-uppsats för socialhögskolan. Lund: Lunds Universitet.
- Institutet för hälsa och välfärd. 2015. *Tobakstatistik*. [online] <https://www.thl.fi/sv/web/thlfi-sv/statistik/statistik-efter-amne/alkohol-droger-och-beroende/tobak> [hämtad 15.04.2017]
- Isaksson, C. & Larsson, A. 2011. *Skolkuratorn i professionsteoretiskt och historiskt perspektiv*. Växjö: Linnéuniversitetet.
- Iwarsson, P. 2016. *Du behövs som vuxen*. Stockholm: Gothia.
- Jacobsen, J. 1993. *Intervju - konsten att lyssna och fråga*. Lund: Studentlitteratur AB.

- Jonsson, K. 2013. *En kurator 950 elever*. Akademikerförbundet. [online] <http://akademikern.se/reportage/en-kurator-950-elever> [hämtat 15.04.2017]
- Karlsson, K. 2012. *Anknytning: om att tolka samspelet mellan föräldrar och små barn*. Stockholm: Gothia.
- Kjöraas, M. 2011. *Välbefinnande – ett samspel mellan sociala band & återhämtningsförmåga*. Umeå: Umeå universitet. [online] <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:509907/FULLTEXT01.pdf> [hämtad 17.04.2017]
- Kvale, S. 2011. *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Stockholm: Studentlitteratur AB
- Miller, W. & Rollnick, S. 2013. *Motiverande samtal: Att hjälpa människor till förändring*. Stockholm: Natur och kultur akademisk.
- Naar-King, S. & Suarez, M. 2014. *Motiverande samtal: MI med tonåringar och unga vuxna*. Stockholm: Studentlitteratur.
- Ogden, T. 2003. *Social kompetens och problembeteende i skolan*. Stockholm: Liber AB.
- Ollmark, L. 2014. *Skolkuratorn*. Psykologiguiden. [online] <http://www.psykologiguiden.se/rad-och-fakta/forskola-och-skola/skola/elevhalsan/skolkuratorn> [hämtad 17.04.2017]
- Olsson, S. 1999. *Kurator förr och nu*. Göteborg: Institutet för socialt arbete.
- Skolkurator. 2016. *Vad gör en skolkurator?* [online] <http://www.skolkurator.se/vad-gor-en-skolkurator/> [hämtad 11.03.2017]
- Skolverket. 2009. *Barn- och elevskyddslagen i praktiken*. Stockholm: skolverket.
- Sorbring, E., Andersson, Å. & Molin, M. 2014. *Att förstå ungdomars identitetsskapande*. Stockholm: Liber AB.
- Statens Offentliga Utredningar 2000:19 *Elevvårdsutredningen: Från dubbla spår till elevhälsa* [online] Stockholm: Utbildningsdepartementet <http://www.regeringen.se/contentassets/17af10b2a3aa44f9ac54ab19e0096b16/sou-200019-fran-dubbla-spar-till-elevhalsa> [hämtat 19.04.2017]

Statens Offentliga Utredningar 1947:11, *Utredning och förslag rörande vissa socialpedagogiska anordningar inom skolväsendet*. Stockholm: utbildningsdepartementet

Svensk kuratorförening. (u.å.) [online] www.kurator.se [hämtat: 24.03.2017]

Söndergaard, P-S. 2008. *När livet gör ont: en bok om självskadebeteende bland unga*. Stockholm: Gothia.

THL (2015) Enkäten hälsa i skolan. [online] <https://www.thl.fi/fi/web/thlfi-sv/forskning-och-expertarbete/befolkningsundersokningar/enkaten-halsa-i-skolan> [hämtad 23.09.2017]

Vad är KBT? [online] <http://www.kbt.nu/kbtinfo/kbt.asp?sida=kbt> [hämtad 17.04.2017]

Widerberg, K. 2002. *Kvalitativ forskningsmetodik i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Öquist, O. 2008. *Systemteori i praktiken: Konsten att lösa problem och nå resultat*. Stockholm: Gothia.

Finlands författningssamling

Barnskyddslag. 13.4.2007/417 www.finlex.fi [hämtat: 18.04.2017]

Socialvårdslag 30.12.2014/1301 www.finlex.fi [hämtat: 18.04.2017]

Lag om elev- och studerandevård. 1287/2013 www.finlex.fi [hämtat: 18.04.2017]

Mentalvårdslagen. 14.12.1990/1116 www.finlex.fi [hämtat: 18.04.2017]

Lag om klienthandlingar inom Socialvården. 20.3.2015/254 www.finlex.fi [hämtat: 19.04.2017]

Lag om yrkesutbildade personer inom socialvården 817/2015 www.finlex.fi [hämtat: 18.04.2017]

Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården 22.9.2000/812 www.finlex.fi [hämtat: 18.04.2017]

Bilaga 1

Frågeformulär för intervju

1. Hur många elever har du ansvar över?
2. Ungdomars psykiska hälsa blir allt sämre enligt undersökningar, märks det i skolan? Hur?
3. Vilka sorters problematik finns det bland eleverna idag?
Är det någon viss problematik som ökat/minskat den senaste tiden? Hur syns dessa i skolan?
 - mobbing
 - droger
 - Alkohol
 - ätstörningar
 - självskadebeteende
 - rasism/extremism
 - ångest/panikattacker
 - annat?
4. Vad är vanligaste anledningarna till att studerandena kommer till dej?
5. Hur kan du som kurator stöda studeranden i den problematik som finns?
6. Vad gör du som kurator för preventivt arbete mot ungdomsproblematiken?
7. Finns det åtgärder som du som kurator anser att skolan skulle kunna vidta för att motarbeta ungdomsproblematik?
8. Vad anser du själv om samarbetet med:
 - föräldrar?
 - Skolpersonal?
 - Andra instanser?
9. Har du gjort polisanmälningar & barnskyddsanmälningar? (2016)
10. Vill du tillägga något?